

Розвиток інституту допустимості доказів в новому Кримінальному процесуальному кодексі України

Актуальність розгляду теми обумовлена прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу України, в якому, порівняно з попереднім, інституту допустимості приділяється досить багато уваги. Так, наприклад, в старому кодексі лише в ч. 1 ст. 65 зазначалося, що доказами в кримінальній справі є всякі фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку орган дізнання, слідчий і суд встановлюють наявність або відсутність суспільно небезпечного діяння, винність особи, яка вчинила це діяння, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи, а КПК 2012 року присвячує цим питанням декілька окремих статей. Отже, завданням даної роботи є проаналізувати норми нового КПК, які стосуються допустимості доказів, та визначити напрямки, які необхідно доопрацювати.

Питання допустимості є важливим, оскільки норми процесуального права, які стосуються доказування, закріплюють принципово важливі положення про засоби, які можуть використовуватися для вирішення завдань кримінального провадження. Ці норми, забезпечуючи реалізацію основного завдання кримінального судочинства - захист особи, її прав і свобод, інтересів суспільства і держави від злочинів, - одночасно повинні забезпечувати захист від необґрунтованого обвинувачення і засудження, від незаконного обмеження прав і свобод людини і громадянина. Для реалізації зазначених завдань кримінально-процесуальний закон встановлює: хто, звідки і яким чином може отримати докази, на основі яких встановлюються обставини справи. Лише за умови дотримання критеріїв допустимості доказ може бути використаний в кримінальному провадженні, що, в свою чергу сприяє повному, всебічному та детальному розгляду всіх обставин справи і, як результат, винесення справедливого вироку.

Питання допустимості як властивості доказів неодноразово досліджувалося науковцями. В.В. Золотих писав, що поняття «допустимість доказів» означає можливість (дозволено) використання доказів в процесі доказування обставин, що мають значення для правильного вирішення справи. Перевірка доказів на їх допустимість і виключення доказів, отриманих з порушенням закону, не без підстави розглядається як найважливіша гарантія забезпечення прав і свобод людини і громадянина в кримінальному процесі, гарантія законного і справедливого рішення у справі [1, 5]. А. Соколов визначає допустимість лише як «придатність доказу з погляду його процесуальної форми» [2, 14,15]. М.М. Кіпніс вважає, що допустимість доказу – це властивість, яка характеризує його з погляду законності джерела фактичних даних, а також способів отримання і форми закріплення фактичних даних, що містяться в такому джерелі, у порядку передбаченому кримінально-процесуальним законодавством [3, 27].

Новий КПК присвячує питанню допустимості доказів декілька окремих статей. Зокрема ст. 86 говорить, що доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому Кодексом, та що недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення. І хоча прямо в законі це не вказано, але в науковій літературі традиційно визначають певні критерії визнання доказів допустимими. Зокрема, до них відносять:

- отримання доказів належним суб'єктом. Діючий КПК закріплює, що докази можуть збирати сторони кримінального провадження, тобто сторона обвинувачення, до якої відносять прокурора, слідчого, керівника органу досудового розслідування, а також оперативні підрозділи, зазначені в ч.1 ст.41 КПК та сторона захисту в особі підозрюваного, обвинуваченого, законного представника неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого, а також особи, яка є недієздатною чи обмежено дієздатною та захисника. Отже особами уповноваженими збирати докази є такі, котрим таке право надано законом;

- одержання доказів з належного джерела; новій КПК чітко не визначає, які саме дані можна отримати з належного джерела, але, проаналізувавши норма Кодексу, можна зробити висновок, що належним джерелом отримання доказів будуть протоколи допиту потерпілого, свідків, з яких, відповідно, і будуть в судовому засіданні використовуватися показання, зібрані під час досудового провадження;

- дотримання належної процедури одержання доказів, тобто послідовне проведення слідчих (розшукових), та інших процесуальних дій, дотримання порядку їх проведення та належне закріплення отриманих результатів [4, 230].

Щодо єдиного визначення критеріїв допустимості, то серед науковців немає остаточної думки, але більшість вчених сходяться на тому, що такими критеріями є наступні:

- ✓ Отримання доказів суб'єктами, які уповноважені на це законодавством;
- ✓ Одержання доказів з належного джерела;
- ✓ Дотримання належної процедури отримання, збирання доказів та фіксація відповідно до чинного кримінально-процесуального законодавства.

Така позиція підтверджується рішенням Конституційного Суду України, щодо офіційного тлумачення ч.3 ст.62 Конституції України №12-рп/2011 від 20.10.2011р., в якому КСУ зауважив, що обвинувачення у вчиненні злочину не може бути обґрунтоване фактичними даними, одержаними в незаконний спосіб, а саме: з порушенням конституційних прав і свобод людини і громадянина (крім випадків можливості обмежень, передбачених Основним Законом України), з порушенням встановлених законом порядку, засобів, джерел отримання фактичних даних, а також неуповноваженою на те особою тощо. Збирання, перевірка та оцінка доказів можлива лише в порядку, передбаченому законом. Визнаватись допустимими і використовуватись як докази в кримінальній справі можуть тільки такі фактичні дані, які одержані відповідно до вимог кримінально-процесуального законодавства.

В свою чергу, ст.87-88 визначають умови, при наявності яких суд повинен визнати доказ недопустимим. За новим КПК недопустимими є докази, отримані

внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-які інші докази, здобуті завдяки інформації, отриманій внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Дана норма є кроком до орієнтації українського законодавства на міжнародні норми, направлені на захист прав людини і громадянина. Наприклад пп. 2 ч. 2 ст.87 закріплює, що суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і основоположних свобод отримання доказів внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження, або погрози застосування такого поводження. В свою чергу, такі ж положення закріплює стаття 3 Загальної декларації прав людини, прийнята та проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральною Асамблеєю ООН від 10 грудня 1948 року, стаття 7 і 9 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, прийнятого резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966 року, а також ст. 3, 5 Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод, прийнятої Радою Європи 4 листопада 1950 року.

Крім того, що новий КПК робить крок назустріч нормам міжнародного права, що стосуються допустимості та визнання доказів недопустимими, він ще й вводить норму, яка дозволяє стороні захисту займатися збиранням доказів (пп.3 ст.93). Т.В. Лукашкіна вважає, що під час реалізації цього права суб'єктом збирання доказів також буде слідчий чи прокурор, оскільки він вирішуватиме питання про приєднання до справи наданого документа, перевіряючи його належність та допустимість і дотримується думки, що у тих випадках, коли сторона захисту чи потерпілий користується своїм правом подавати докази слідчому, то йдеться не про докази, а про речі та документи, які, власне, стають доказами тоді, коли слідчий приймає рішення про залучення їх до кримінального провадження [4, 244].

Не дивлячись на те, що в новому Кримінальному-процесуальному кодексі інституту доказів і доказування приділяється більше уваги, ніж у

попередньому, але це поки що не вирішує практичних проблем при збиранні, закріпленні та використанні доказів. Залишаються проблеми з допустимістю доказів, які були отримані з певними порушеннями, але які можуть зіграти вирішальну роль у вирішенні питання про вину чи невинуватість особи. Також залишається невирішеним питання про можливість використання стороною захисту виправдовувальних доказів, які були отримані стороною обвинувачення з порушенням норм закону («асиметрія правил допустимості доказів»). Нажаль, термін дії нового Кодексу ще не дає достатнього практичного підґрунтя, щоб робити висновки про результати дії нових норм, які стосуються доказів та доказування, але з появою останнього можна буде детальніше дослідити, які норми вимагають удосконалення та доопрацювання.

Використана література

1. В.В. Золотих Проверка допустимости доказательств в уголовном процессе. Ростов-на-Дону: «Феникс», 1999. – 288с.
2. А.Ф. Соколов процессуальный порядок признания в суде доказательств не имеющих юридической силы// Росс. юстиция – 1994 - №10
3. Кипнис Н.М. Допустимость доказательств в уголовном судопроизводстве. - М.: Юристъ, 1995. - 128 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар/ Відп. ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Х.: Одіссей, 2013. – 1104с.

Розвиток інституту допустимості доказів в новому Кримінальному процесуальному кодексі України

Анотація:

Стаття присвячена питанням допустимості доказів в кримінальному провадженні, проблемам закріплення та реалізації, критеріям допустимості. В роботі розкрито рівень нормативного закріплення та наукового дослідження обраної теми. Розглянуто новели, введені з прийняттям нового Кримінального процесуального кодексу, та питання, які ще потребують доопрацювання.

Ключові слова: допустимість доказів, критерії допустимості, належний суб'єкт збирання доказів, належне джерело, дотримання належної процедури.

Развитие института допустимости доказательств в новом Уголовном процессуальном кодексе Украины

Аннотация:

Статья посвящена вопросам допустимости доказательств в уголовном производстве, проблемам закрепления и реализации, критериям допустимости. В работе раскрыто уровень нормативного закрепления и научного исследования темы. Рассмотрены новеллы, введенные с принятием нового Уголовно-процессуального кодекса, и вопросы, которые еще требуют доработки.

Ключевые слова: допустимость доказательств, критерии допустимости, надлежащий субъект собирания доказательств, должное источник, соблюдения надлежащей процедуры.

Development of the institute to the admissibility of evidence in new Criminal Procedure Code of Ukraine

Annotation: An article is devoted to the admissibility of evidence in criminal proceedings, consolidation and realization problems, and criteria of admissibility. The work reveals level of regulatory consolidation and scientific research of chosen topic. Considered novels, introduced with the adoption of the new Criminal Procedure Code and questions that still require improvements.

Keywords: admissibility of evidence, criteria of admissibility, the proper subject of gathering evidence, the proper source, compliance of due process.